

TANZİMAT ROMANLARINDA KADIN ve EĞİTİM

Özlem POLAT ATAN

Boğaziçi Üniversitesi, Türkçe Dersleri Koordinatörlüğü, İstanbul / Türkiye

Anahtar Kelimeler: Tanzimat, Kadın, Eğitim.

ÖZET

Tanzimat dönemi romanlarında yazarlar, eğitim kavramını sistemli bir biçimde ele almışlar; roman kurgularını da bu sistem dâhilinde geliştirmişlerdir. Ele aldıkları konuların farklılığı, kahramanların çeşitliliği, hatta üsluplarındaki keskin ayrılıklar; romanların ortak paydalarda buluşan eğitim sistematîğini etkilememiştir. Romanların genelinde kahramanların öğretim süreci aktif bir eylem olarak detaylandırılmazken; erkeğin kadını eğitime süreci ayrıntılı olarak aktarılmıştır. Erkek kahramanlar; kadınların eğitiminin her aşamasına hâkimdirler ve onların, kendi kontrolleri dışında gerçekleşmesi muhtemel eğitim alma sürecini engellerler. Kadın kahramanların okuma yazma öğrenmeleri, dil bilmeleri, müzik aleti çalıp şarkı ve şiir bilgisine vakıf olmaları; kendilerine fayda sağlamaktan çok babalarına, eşlerine, kendilerini himaye eden erkeklere layık olmalarına; onları mutlu etmelerine yöneliktir. Bu bağlamda Tanzimat romanlarında kadın ve erkek kahramanların ilişkilerinin başlangıç, gelişme ya da bitiş aşamalarının etkin bir öğrenme/öğretme eylemi üzerinden aktarıldığı gözlenmektedir. Şemseddin Sami'nin "Taaşuk-ı Talat ve Fitnat" adlı romanında, Talat ve Fitnat'ı buluşturan yegâne amaç, okuma yazma öğretme/öğrenme eylemidir. Ahmet Mithat'ın "Felatun Bey ve Rakım Efendi" romanının kahramanı Rakım, dostluk kuracağı İngiliz aileyle kızlarına ders verme gayesiyle tanışır; cariyesi Canan'la bilakis ilgilenmesinin esas nedeni ise ona gerekli tahsil ve terbiyeyi vermek isteşindedir. Namık Kemal'in "Cezmi" adlı romanının kahramanı Cezmi, kendisine eş olması uygun görülen Ayşe'yi eğitime görevini üstlenmiştir. Samipaşazade Sezai'nin "Sergüzeşt" romanında ise ana karakter Dilber, esaret günlerinin tek mutlu anlarını okulda geçirdiğini vurgulamış, aralarındaki sınıf farkını gözetemeyip evin oğlu Celal'e umutsuzca âşık olduğunda ise yaşamını okuduğu "Pol ve Virjini" romanına uyarlayarak sonlandırmıştır. Benzer bir şekilde Nabizade Nazım'ın romana da ismini veren kahramanı Zehra; kendisini terkeden kocasından intikam alma yöntemlerini, defalarca okuduğu "Monte Kristo Kontu"ndan ilham alarak kendi yaşamına uyarlamıştır. Bu çalışmada, seçilen Tanzimat romanlarının kadın kahramanlar üzerinden toplumbilimsel yaklaşımla yapılmış içerik çözümlemeleriyle, eğitim temasının gerçek yaşamdan romana yansıyan sistematîği ortaya konulmuş; öncelikli amaçları halkı eğitmek olan Tanzimat yazarlarının kadın eğitime bakış açıları, dönemin kadın gerçekliğine de ayna tutulmuştur.